

Porodična plaća — zahtjev katoličke socijalne nauke

Pred neko vrijeme prihvatio se u mađarskom parlamentu prijedlog zakona o uvođenju sistema porodičnog dodatka. Po tom zakonu dobivaju svi radnici u industrijskim poduzećima sa preko 20 radnih snaga, dodatak od 5 pengö-a mjesečno po svakom djetetu. Ovaj dodatak plaća se iz takozvane porodične blagajne, koju uzdržavaju isključivo poslodavci. Pretpostavka za primanje tog dodatka jest, da radnik radi u jednom poduzeću najmanje 15 dana mjesečno, dok se s druge strane plaća još 3 mjeseca nakon otkaza, ako su radni odnosi prekinuti bez krivnje posloprimca. Dodatak se ne plaća samo za zakonitu i nezakonitu djecu, već i za onu uzetu na odgoj. Veća poduzeća imaju vlastite porodične blagajne; za manja poduzeća osnivaju se po strukama zajedničke blagajne. Vrhovno vodstvo preuzima jedna državna zemaljska blagajna uz pomoć nadzornog odbora.

Bezuvjetno je veliki socijalno-politički napredak, što je u mađarskoj industriji načelno uveden sistem porodičnog dodatka; i ako se tu radi tek o prvom stepenu reforme, te su mnogi problemi još ostali neriješeni. Tako se n. pr. ovaj novi zakon ne odnosi na namještenike i na poljoprivredne radnike, da i ne govori o tome da time, što se ograničava na poduzeća sa preko 20 radnika, isključuje veliki dio posloprimaca od uživanja porodične rente. Na štetu posloprimaca biti će po svoj prilici i uvjet dokaza o petnaestdnevnom zaposlenju, jer u glavnome ovisi o poslodavcu, a ne o radniku, hoće li biti moguće ovaj preduvjet ispuniti. No reforma u Mađarskoj prodrla je integralni sistem *na-gradivanja prema izvršenom radu* u korist *socijalnog sistema plaćanja*. A to je neporecivo zasluga.

Sistem porodičnih dodataka jest centralni problem katoličke socijalne politike plaćanja, koja po principima radničke enciklike »*Rerum novarum*« Leona XIII od godine 1891 i njenog nadopun-ka, enciklike »*Offizioso sanctissimo*«, traži onakovu minimalnu plaću, koja odgovara *potrebama porodice*. Povrh slobode udruživanja traži se u spomenutoj enciklici za radnike također *pravedna plaća*, koja se ima odmjeriti s obzirom na minimalne potrebe za kulturnu ekzistenciju pojedine radničke porodice. »*Radniku pripada zarada, dostatna za uzdržavanje njegovo i njegove porodice*«,

određuje izričito enciklika. »Majci porodice neka bude glavno polje rada u domu, u ispunjenju kućanskih dužnosti. Sramotna je zlopoba da su žene i majke, radi nedostatne zarade muževa prisiljene, na štetu svojih kućnih dužnosti, osobito odgoja djece, tražiti zaradu u poslu izvan kuće, pa to mora da prestane, stajalo što mu drago. Prema tome treba na sve moguće načine nastojati oko toga, da zarada oca porodice bude dovoljna da se primjereno pokriju zajedničke kućanske potrebe. U koliko to u današnjim prilikama nije u svakom slučaju moguće, dužnost je u ime pravednosti i općeg dobra uskoro provesti one promjene u tim prilikama, koje će osigurati svakom odraslom radniku zaradu u predviđenoj visini.« Enciklika pohvalno ističe »mudra i puna razumijevanja nastojanja i pokušaje, da se prikladnim načinom ili uredbama provede stupnjevanje zarade u razmjeru prema porodičnim teretima, tako da prema visini tereta rastu i doprinosi.«

Tim rečenicama dani su već temelji moderne politike porodičnih dodataka. U smislu katoličke socijalne nauke zastupane od Leona XIII ujedno se rješava pitanje *absolutne ili relativne* porodične zarade. Formulacija enciklike nesumnjivo pokazuje da se Papi ne čini, da bi od njega nabačeni problem »distributivne pravednosti« bio riješen time da se generalno odredi zarada, koja bi bila primjerena prosječnim potrebama jedne porodice sa osrednjim brojem djece; nego zarada treba da bude *stupnjevana prema broju članova pojedine porodice*, a sastoji se od temeljne plaće, doprinosa za ženu i doprinosa za djecu, koji automatski rastu sa brojem djece. Drugim riječima: *Relativni porodični dodatak*.

Na području sistema porodičnih dodataka uzorno je prednjačila Francuska. Kada je neposredno poslije rata opadanje broja porođaja, koje se zapažalo također u radničkim krugovima, uznemirilo političare napućivanja sviju stranaka, te se pročula glasna opomena »*La France se meurt!*« (»Francuska izumire!«), osvijestilo se nekoliko poduzetnika i sjetilo se svoje dužnosti, da posveti veću pažnju životnom standardu radničkih porodica. Porodična politika u duhu katoličkih socijalnih nauka, kako su je nekada propagirali govornici korporativne škole - Maurice Maigneu, René de la Tour du Pin, grof Albert de Mun i drugi imala ju upravo na francuskom tlu tradiciju od nekoliko generacija. Tako se u Francuskoj već god. 1919 osnovala prva *blagajna za izjednačenje dodataka za očeve porodica*, (Ausgleichskassa) a uskoro se osnovao čitav niz sličnih ustanova.

Organizacioni postupak bio je vrlo jednostavan. Našlo se tu i tamo nekoliko poduzetnika, koji su osnovali fond za izjednačenje dodataka, a redoviti doprinosi bili su odmjereni prema visini plaća. Iz tog su se fonda isplaćivali dodaci očevima porodica namještenim u tim industrijskim poduzećima, ali ne preko poslodavca, nego preko blagajne za izjednačenja dohodaka. Na taj način omogućilo se da podjela potrebnih doprinosa bude među poduzet-

nicima pravedno izvršena, a ujedno se zapriječilo, da nebi koji od njih našao izliku, pa da radi smanjenja režija namjesti umjesto oženjenih samo neoženjene radnike.

Ovaj sistem uskoro se stao oponašati. Već jednu godinu nakon osnutka prve blagajne za izjednačenje dohodaka nastalo je u Francuskoj šest ovakvih blagajna, a danas ih imađe na stotine, a milijunski broj osiguranika redovno na tim blagajnama ubire dodatke na plaću.

Prvotni razvitak tog sistema temeljio se na tome, da su se oni poslodavci, koji su imali dovoljno socijalne uviđavnosti, dragovoljno složili, te osnovali i podržavali ovu ustanovu, a tek kada se ispostavilo da mnogi poslodavci pokušavaju izbjeći plaćanju doprinosa, umiješala se konačno i država. Zakonom od 11. ožujka 1932 odredilo se da je dužnost svakog poslodavca u industriji, trgovini i slobodnim obrtima biti članom organizacije blagajna za izjednačenje dohodaka.

Visina dodataka ovisi o lokalnim mogućnostima pojedinih blagajna, te je vrlo različita, jer zakon od 1932, ne postavlja za to jedinstvenu normu, nego samo traži da se onima, koji imaju na to pravo isplaćuju dodaci za svako dijete, koje još polazi školu. Porodice sa jednim djetetom dobivaju 25 do 50 franaka, porodice sa četvero djece 50-140 franaka mjesečnog dodatka. Kod porodica sa vrlo mnogo djece je visina dodataka tako velika, da taj iznos često bude veći od same plaće.

Francuski sistem porodičnih dodataka jest socijalno-politički naročito važan iz razloga, što se ovdje prvi puta probio princip nagrađivanja prema izvršenom radu, t. j. da se visina plaće određuje isključivo po efektu rada ili čak prema profitu poduzetnika. Radnik se ne smatra više samo radnom jedinicom, koja ima da izvrši određeni nalog poslodavca za jedan tarifom određeni ekvivalenat; u novom sistemu plaćanja uzima se za bazu računanja položaj i funkcija radnika u socijalnom životu zajednice, njegov rad za društvo u svojstvu glave i čuvara porodice. I ako inicijatorima nije došlo do svijesti, u stvari taj sistem znači približavanje porodičnoj politici srednjega vijeka, kada se u svakom radniku — od majstora do naučnika — vidio jedan član društvene zajednice, sa čitavim sklopom njegovih društvenih i vjerskih veza, a nije radnik bio privredni individualni fenomen, naprosto neki radni individuum.

Klica zajednice bila je i jest porodica. Zakonska odredba porodičnog dodatka u stvari ne znači drugo, nego od zakonodavstva izrečeno priznavanje ove činjenice. U modernoj Francuskoj, koja je tek jednu generaciju ranije morala pretrpjeti za društvo tako socijalno — razornu vjersku politiku Combes-ova lajicizma, značilo je statuiranje ovog socijalnog principa jedan epohalni preokret, jednu tihu revoluciju.

Zacijelo je dalek put od praktičnog priznavanja porodice za temeljni stup društva, do obnavljanja one vjerski ukorijenjene politike porodice i zajednice, kako je to bilo u srednjemu vijeku; ali se ne može zatajiti da su time dani počeci jedne socijalne revizije, koja će prije ili kasnije djelovati u smislu jedne takove orijentacije.

U Francuskoj su se mnogi bojali da će ovaj novi sistem, koji daje prednosti očevima obitelji s druge strane otežčati njihov položaj na radnom tržištu, jer se bilo bojati da će u buduće poslodavci radije uzimati radnike neoženjene i bez djece, nego da namještanjem očeva porodica povise svoje doprinose za porodične blagajne. Pokazalo se, da je ova briga bila neobrazložena. Osobito se to pokazalo u vrijeme krize; gdje je bilo potrebno da se smanji broj radnika pogodile su ove mjere u poduzeću zaposlene očeve obitelji tek u neznatnom odstočku. Sigurno je, da je to djelomično bila posljedica socijalnog stava mnogih poslodavaca, ali je bez sumnje u mnogo slučajeva bilo u tome presudno rasuđivanje poduzetnika, da su očevi porodica prosječno stalniji i za rad sposobniji elemenat, iako su primali plaću po socijalnom sistemu, a ne po sistemu obavljenog rada.

Uvođenje blagajni za izjednačivanje dodataka uostalom nije ostalo bez utjecaja na sistem jednog ili nijednog djeteta, koji je i u krugu radnika bio postao modom; nakon uvođenja porodičnih dodataka porasao je broj poroda smjesta za 60 % preko onog za Francusku ustanovljenog prosjeka.

Preostalo je da se riješi još jedan zamašan problem, kojemu enciklika »*Quadragesimo anno*«, kao i cjelokupna katolička socijalna nauka, posvećuje osobitu pažnju: Problem ženskoga rada, potreba da se ženu predobije za povratak k njenoj od prirode danoj, a u socijalnom i ljudskom rasuđivanju tako važnoj misiji kućanice, žene i majke. U tom pogledu imade francuski sistem porodičnih dodataka osjetljivi nedostatak: porodični dodatak odobrava se i onda, kad uz oce zarađuje također majka. Za mnoge žene to znači olakšavanje da traže izvan kuće zarade — često bez opravdanog gospodarskog razloga, — te tako zanemaruju svoje najvažnije zadaće.

Već se dulje vremena radi na tome, da se ovom zlu stane na kraj tako da se osnuje jedna organizacija, koja bi nadopunjavala ustanovu blagajne za izjednačenje dohodaka time, da dađe majkama, koje su odustale od zaposlenja u industrijama, odgovarajuće premije. Industrijalci u Roubaix-u na primjer, osnovali su udruženje »*La Mère au foyer*« (Majka u domu), koje daje porodicama, u kojima majka ne zarađuje porodične dodatke, preko granica zakonom određenih doprinosa. Fondovi ovih organizacija temelje se na sistemu blagajne za izjednačenje dodataka, a učlanjeni poslodavci daju dobrovoljne doprinose. Visina premije za majku, koja je odustala od zarađivanja određuje se

po broju radnih dana, a stupnjevana je prema broju djece. Za 1 dijete premija iznosi 1 franak, za 2 djece 2.10 Fr., za 3 djece 3.60 Fr., za 4 djece 4.40 Fr., za 5 djece 5.70 Fr., za 6 djece 7. Fr., za 7 djece 8.80 Fr., a za 8 djece 10.60 Fr. S ovim sistematskim ograničenjem ženskog rada već se postiglo izvjesno rasterećenje na radnom tržištu. Da li je taj uspjeh tolik, da vrijedi poći za primjerom Roubaix-a, te da se uvede zakonsko regulisanje premiranja majka, koje ne zarađuju, mora iskustvo tek pokazati. Cilj kao takav svakako je poželjan.

Primjer Francuske djelovao je i na druge zemlje. Pokret za uvođenje sistema porodičnih dodataka svagdje se širi. U Belgiji je već poznata ustanova blagajne za izjednačenje dodataka, i ako ta institucija tamo još nije obligatorna. U Italiji zakonom su utvrđeni progresivni porodični dodaci na osnovu broja članova porodice. A sada su u Mađarskoj poduzeli iste mjere. Povod uvođenja može u svakoj zemlji biti drugi: rezultat je nužno svagdje isti: jačanje obiteljskog smisla i jačanje organizma porodice — te životne jezgre svake socijalne zajednice.

Dr. M. Antun Adler